

Suomen kirjastoseura
Runeberginkatu 15 A 6
00100 Helsinki
puh. 044 522 2941
info@fla.fi

22.9.2016

Opetus- ja kulttuuriministeriölle

Asia: Lausuntopyyntö opetus- ja kulttuuriministeriön valmistelemasta hallituksen esitysluonnoksesta laeiksi yleisistä kirjastoista ja opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Lausunnon keskeinen sisältö

Kokonaisuudessaan pidämme kirjastolakiesitystä onnistuneena. Esitys vahvistaa kirjastopalvelujen maksuttomuusperiaatetta ja kirjastojen yhteiskunnallista tehtävää.

Ehdotamme seuraavia muutoksia:

2 § Lain tavoite

Lisätään **sananvapauden edistäminen**.

10 § Kehittämiskirjasto

Ehdotamme kehittämiskirjastoja koskevaan perustelutekstiin lisäystä:
"Kehittämiskirjastolla voisi alueellisen tehtävän lisäksi olla myös opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa sovittu erityinen, **valtakunnallinen tehtävä**."

11 § Maksuttomuus ja maksut

Ehdotamme **vuoden siirtymäaikaa**, siten että 11 § tulisi voimaan 1 päivänä tammikuuta 2018.

16 § Osaaminen ja johtaminen

Pykälässä mainittu "riittävä määrä" on liian yleinen linjaus. Suomen kirjastoseura esittää, että laissa tai asetuksessa määriteltäisiin jatkossakin kirjastoissa työskentelevän kirjasto- ja informaatioalan koulutuksen saaneen henkilöstön vähimmäismäärä samaan tapaan kuin esimerkiksi museoita koskevassa asetuksessa (Museoasetus 2005/1192).

Tämän lisäksi asiantuntijatehtävissä toimivalta tulisi edellyttää soveltuva korkeakoulututkintoa. Ehdotamme seuraavaa muotoilua:

"Asiantuntijatehtävässä toimivalta edellytetään soveltuva korkeakoulututkintoa."

Tarkemmin lausumme esitysluonnoksesta pykälittäin seuraavaa:

2 § Lain tavoite

Pidämme lain tavoitteiden muotoilua pääosin onnistuneena. Ehdotamme, että tavoitteisiin lisätään sananvapaus.

Kirjastolaitos kytkeytyy keskeisesti sananvapauden käytännön toteutumiseen Suomessa: kirjasto tarjoaa kaikille monipuoliset aineistot, tilat ja tukea erilaisten näkökulmien ja tiedon löytämiseen sekä esittämiseen.

Sananvapauden lisääminen lakitekstiin tekisi kirjastojen yhteiskunnallisen tehtävän entistä näkyvämmäksi ja tukisi myös perustuslain säännöksiä. Sananvapaus on linjassa myös muiden pohjoismaiden kirjastoja koskevan lainsäädännön kanssa.

Ehdotuksemme pykälään 2 kohtaan 5.:

Tämän lain tavoitteena on edistää:

”aktiivista kansalaisuutta, demokratiaa ja **sananvapautta**”

4§ Valtion vastuu

Pidämme tärkeänä, että kirjastolain uudistamisen jälkeen opetus- ja kulttuuriministeriö valmistelee lakiin perustuvan toimintaohjelman tai vastaavan dokumentin, jonka linjausten mukaan voidaan kehittää alan kokonaisuutta suunnitelmallisesti.

Valtion vastuun osalta pidämme tarpeellisena myös aluehallintovirastojen roolin selkiyttämistä. Tällä hetkellä aluehallintovirastot järjestävät kirjastoalan täydennyskoulutusta. Lakiesityksessä koulutustehtävä annetaan kehittämiskirjastoille. Aluehallintovirastojen tehtäväksi lakiesityksessä määritellään toimialueensa yleisten kirjastojen toiminnan seuraaminen ja arviointi. Onnistuuko toiminnan arviointi, jos aluehallintovirasto on itse tuottamassa esimerkiksi koulutussisältöjä?

6 § Yleisen kirjaston tehtävä

Pidämme pykälään sisältyviä yleisten kirjastojen tehtävien muotoilua onnistuneena. Määritellyt tehtävät ovat selkeitä ja ne tukevat kirjastojen yhteiskunnallista tehtävää ja kehitystä.

9 § Valtakunnallinen keskuskirjasto

Valtakunnallisen keskuskirjaston tehtäväänto lain tasolla jättää epäselväksi, mikä on vastaavia tehtäviä toteuttavan Kansalliskirjaston ja yleisten kirjastojen keskuskirjaston roolijako.

10 § Kehittämiskirjasto

Kehittämiskirjastoja koskeva pykälä ja perusteluteksti jättävät epäselväksi seuraavat:

- Toimiiko kehittämiskirjasto alueellisesti vai valtakunnallisesti vai molempia?
- Mitkä ovat kehittämiskirjastojen ja aluehallintovirastojen koulutusvastuut?

Kehittämiskirjastojen osalta esityksen vaikutuksia kuvaavassa luvussa todetaan, että kehittämiskirjastoilla olisi koko maan kattavia kehittämiskirjastotehtäviä. Sen sijaan ehdotettu lakiteksti ja perusteluteksti painottavat voimakkaasti kehittämiskirjastojen alueellista tehtävää. Jos kehittämiskirjastoille kaavaillaan myös valtakunnallisia tehtäviä, asia pitäisi selkeästi kirjata lain perustelutekstiin.

Ehdotamme kehittämiskirjastoja koskevaan perustelutekstiin seuraavaa lisäystä:

”Kehittämiskirjastolla voisi alueellisen tehtävän lisäksi olla myös opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa sovittu erityinen, **valtakunnallinen** tehtävä.”

Lakiesityksen mukaan kehittämiskirjasto järjestäisi alueensa yleisten kirjastojen henkilöstölle ”monimuotoista täydennyskoulutusta”. Tällä hetkellä alueellisesta täydennyskoulutuksesta vastaavat aluehallintovirastot asetukseen perustuen. Tältä osin lakiesitykseen pitäisi kirjata selkeämmin aluehallintoviraston ja kehittämiskirjaston koulutusvastuut.

Maakuntakirjastojen määrän vähenemisen myötä kehittämiskirjastojen alueellinen toimintakenttä laajenee. Kehittämiskirjastoille tulee taata asianmukaiset resurssit tehtävien toteuttamiseen. Myös valtakunnallisen tehtävän toteuttamiseksi tulee myöntää valtion erillistä rahoitusta.

11 § Maksuttomuus ja maksut

Lakiesityksen pyrkimys yleisen kirjaston maksuttomuuden vahvistamiseen on kannatettava. Kirjastojen toiminnan ja budjetoinnin kannalta ehdotamme pykälän voimaantulossa vuoden siirtymäaikaa. Ehdotamme, että 11 § tulisi voimaan 1 päivänä tammikuuta 2018.

Lain hengen käytännön toteutumisen kannalta haaste on muotoilussa ”yleisen kirjaston **omien** aineistojen käyttö, lainaus ja varaaminen - - on maksutonta.”

Yleiset kirjastot toimivat tyypillisesti kirjastokimppoina tai seutukirjastoina, joissa kuntien kirjastojen yhteenliittymät muodostavat asiakkaalle yhtenä näyttäytyvän kirjaston. Kirjastokimppan alueella kirjat ja muut aineistot kiertävät lainaksi asiakkaille yli kuntarajojen. Kokoelmat ovat kuitenkin kaupungin omia, joten käytännössä kirjastokimppan sisällä liikkuvan aineiston kuljetuskustannusten peittämiseksi kirjastot saattaisivat periä maksun. Maksuttomuuden varmistamiseksi ehdotamme asian selkiyttämistä lain perustelutekstiin.

16 § Osaaminen ja johtaminen

Kriittinen piste on esityksen kohta ”yleisellä kirjastolla tulee olla riittävä määrä kirjasto- ja informaatioalan koulutusta saanutta ja muuta henkilöstöä”. Erityisesti pienissä kunnissa on ilmeinen vaara, että kirjastoalan osaajien määrä minimoidaan, jolloin kirjastopalvelujen laatu heikkenee ja painopiste liukuu muihin toimintoihin.

Pykälässä mainittu ”riittävä määrä” on liian yleinen linjaus. Suomen kirjastoseura esittää, että laissa tai asetuksessa määriteltäisiin jatkossakin kirjastoissa työskentelevän kirjasto- ja informaatioalan koulutuksen saaneen henkilöstön vähimmäismäärä samaan tapaan kuin esimerkiksi museoita koskevassa asetuksessa (Museoasetus 2005/1192). Henkilöstön osaaminen on keskeinen tekijä laadukkaiden kirjastopalvelujen kehittämisessä.

Tämän lisäksi kirjaston asiantuntijatehtävissä toimivalta tulisi edellyttää soveltuvaa korkeakoulututkintoa. Ehdotamme seuraavaa muotoilua:

”Asiantuntijatehtävässä toimivalta edellytetään soveltuvaa korkeakoulututkintoa.”

Suomen kirjastoseuran kommentit esityksen vaikutuksiin

Lausuntopyynnössä pyydettiin ottamaan kantaa erityisesti esityksen vaikutuksia käsittelevään lukuun. Kommentoimme niihin seuraavaa:

4.2. Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Esityksessä arvioidaan, että maakuntakirjastotoiminnan uudistaminen kehittämiskirjastoiksi parantaisi kehittämiskirjastojen voimavaroja. Kappaleessa 4.1. kuitenkin todetaan, että esitys toteutetaan nykyisten määrärahojen puitteissa. Huomioiden tämän lisäksi kuntatalouden tiukentuneen tilanteen, on hyvin epätodennäköistä, että kehittämiskirjastoilla olisi aikaisempaa paremmat voimavarat kehittämistyöhön.

4.4. Sukupuolivaikutukset

Luvussa 4.4. arvioitujen sukupuolivaikutusten osalta pidämme hyvin epätodennäköisenä, että kelpoisuusvaatimusten joustavoittaminen lisäisi miesten kiinnostusta kirjastoalaan.

Vertailumaana voidaan käyttää Ruotsia. Ruotsin kirjastolainsäädäntö on jo joustava henkilöstön kelpoisuusvaatimusten osalta, mutta silti alalla toimivien sukupuolijakauma on hyvin samankaltainen kuin Suomessa (yli 80 % alalla työskentelevistä on naisia).

Helsingissä 22.9.2016

JUKKA RELANDER
Jukka Relander
puheenjohtaja, Suomen kirjastoseura ry

Rauha Maarno
toiminnanjohtaja, Suomen kirjastoseura ry